

IRÁNYTŰ INTÉZET *rövid elemzés*

2013. május 19.

„Bársonyos elszigeteltség” – Az Európai Unióval való konfliktusok háttéréről és egyes következményeiről

Kovács János
vezető elemző, Iránytű Intézet

„Azért támadnak bennünket, hogy nyomás alatt tartsanak, és eltérítsenek attól a politikai és gazdasági irányvonalától, amelyet most képviselünk.” (Orbán Viktor)

Amikor a magyar kormány és az Európai Unió egyes intézményeinek különböző jogvitáiról, illetve ezek egy része kapcsán megindítandó eljárásokról, kilátásba helyezett szankciókról hallunk, hajlamosak lehetünk azt gondolni, hogy mindezen folyamatok alapvetően jogi-bürokratikus meghatározottságúak, s ekképp e problémák feloldásának módja elsősorban szintén e dimenzióban ragadható meg. A valóság azonban ennél jóval árnyaltabb, s jóval kedvezőtlenebb képet fest a brüsszeli bürokratikus elitéről, hiszen – miként az elmúlt időszak tapasztalatai is mutatják – a közösségi joggal való kollízióknak a megállapítása sokszor nem pozitív jogi szempontok szerint történik, hanem bizonyos képlékenyen értelmezhető értékkonfliktus mentén. Ez az olvasat azonban elkerülhetetlenül politikai felhangot kap, hiszen könnyen úgy értékelhető, hogy az uniós szervek minden hasonló esetben túlterjeszkednek saját hatáskörükön, mi több – összevetve más tagállamokkal szemben érvényesített gyakorlattal – kettős mércét alkalmaznak. Ennek megfelelően az integrációs intézmények kapcsán erősödő bizalmi deficit – elvonatkoztatva a felemás eredményekkel kecsegtető válságkezelés Európa-szerte érezhető következményeitől – hazánkban több forrásból is táplálkozik. Egyfelől az EU-csatlakozástól remélt jóléti fordulat elmaradásából, másfelől az uniós szabályok átpolitizált értelmezéséből és érvényesítéséből (a szuverenitás-vita felerősödése is nagyban ennek köszönhető), továbbá abból a felismerésből, hogy egyes országokkal szemben hasonló állami szintű szabályozási háttér, joggyakorlat is merőben ellentétes értékeléshez vezethet (a „kettős mérce” problematikája). Ugyanakkor azt is érdemes megemlítenünk, hogy a közösségi intézmények még a nagyfokú bizalomvesztés ellenére is általában „népszerűbbek” a nemzeti kormányznál, valamint a nemzeti parlamentnél. Ennek oka azonban kevéssé az uniós állampolgári lojalitásban, vagy az Európa-eszme egyéb intézményes kiterjesztésében ragadható meg, sokkal inkább annak köszönhető, hogy az egyes tagállamok polgárai a közösségi döntéshozatali szintet – valójában indokolatlanul – eleve távolinak, személyes élethelyzetük alakulására közvetett hatással bírónak látják. Ugyanakkor – s ezzel ellentétet hatást keltve – az is megfigyelhető, hogy a nemzetállami kormányzatok a népszerűtlen intézkedések felelőseként – okkal vagy ok nélkül – előszeretettel jelölik meg az Európai Uniót, illetve a közösségi jogforrásokból eredő jogharmonizációs kötelezettségeket, melyek adott esetben egyes társadalmi csoportoknak komoly érdeksérelmet okozhatnak.

A választópolgárok szemében a hétköznapi életet jelentősen befolyásoló, napi (párt)politikától, politikai küzdelmektől távolabb eső intézmények, illetve döntéshozatali szintek nagyobb bizalmat élveznek. A döntően protokolláris funkcióval bíró, a parlamentáris köztársasági kormányformából következő gyenge köztársasági elnöki szerep jóval nagyobb szimpátiát élvez, mint a végrehajtó hatalmat, illetve a törvényhozást megtestesítő intézmények. Az Európai Parlament állampolgárok szempontjából távoli, nehezebben értelmezhető feladat- és hatásköreivel, intézményes viszonyaival szemben jóval kisebb bizalmatlanság, illetve kifejezett protesthangulat érzékelhető. Mindazonáltal a legnagyobb értéket kapó köztársasági elnöki intézmény is csak 58,3 pontot kapott a 100 pontos skálán. Itt megjegyzendő, hogy az eddigi tapasztalatok alapján a válaszadók szubjektív értékelése szempontjából gyakorta lényeges tényező a hivatalban levő államfő szerepfelfogása, vagyis az a körülmény, hogy a rendelkezésére álló jogi eszközökkel milyen gyakran és mennyire proaktív módon él, illetve mennyiben jellemzi őt bizonyos „aktivista” attitűd.

Észlelhető (és empirikusan is mérhető) egy olyan tendencia is, mely elsősorban a kormánypártokkal szimpatizáló választói csoportok körében fejt ki hatását, s az EU-val való konfliktusok intenzitásának függvényeként befolyásolja a Közösségről, illetve az egyes uniós eljárási gyakorlatokról alkotott összképet. Ebben a folyamatban vitathatatlan szerep jut a kormányzati kommunikációnak, illetve a médiának (beleértve a kormánypárti és ellenzéki beállítottságú médiumokat egyaránt), mint interpretációs közegnek, hiszen ezen – politikailag nem semleges – olvasatokon keresztül jut hozzá a közéleti kérdések iránt érdeklődő

választópolgár a „leszűrt” magyarázatokhoz. Az Iránytű Intézet 2013. áprilisi országos reprezentatív közvélemény-kutatása arra is rávilágított, hogy a válságkezelés leghatékonyabb módját a megkérdezettek relatív többsége (48,5 százaléka) nemzeti szinten látja biztosítottnak (ennek letéteményese a „nemzeti kormány és nemzeti parlament”), s csupán alig harmaduk (32,3 százaléka) preferálta a közösségi fellépést, illetve a nemzetközi intézményi szintet („Európai Unió és Nemzetközi Valutaalap”). Kétségtelen, hogy amennyiben a válságkezelés témájánál maradunk, el kell ismernünk, hogy az ún. trojka (Európai Unió-Európai Központi Bank-IMF) által tett ajánlásoknak, illetve egyes tagállami kormányokkal szemben megfogalmazott követelményeknek megfelelően fogantatott takarékosági intézkedések utólag kevésbé hatékonyak, egyes esetekben – mind a politikai stabilitásra, mind a társadalmi kohézióra, de még egyes, főként a gazdasági növekedés és a foglalkoztatottság alakulását szemléltető makrogazdasági mutatókra nézve is – kontraproduktívnak bizonyultak. Az EU azonban olyan – nem gazdasági vetületű kérdésekben is – határozott elvárásokat fogalmazott meg, melyek nem vezethetők le egyértelműen az alapító szerződésekből, illetve a csatlakozási szerződésből eredő kötelezettségekből. Ezek javarészt politikai vetületű értékítéletek, melyek nem absztrakt módon, hanem élesen és közvetlenül, gyakran az uniós hatáskörök kiterjesztett értelmezésével, a szubsidiaritás elvét és a nemzeti szuverenitást feszegetve manifesztálódnak.

A magyar kormány magyarázata kettős mércéről, alaptalan nyugati félelmekről és vádakról, egyes kormányzati intézkedésekkel szemben ellenérdekelt tőkeerős gazdasági szereplők brüsszeli lobbitevékenységéről, dezinformáltságról és a kellő körültekintés (történeti, jogi kontextusba helyezés) hiányáról, vagy épp – kissé populista módon – a „rezsicsökkentés akadályozásáról” szólnak. Mindez leegyszerűsítő értékelése a háttérben zajló folyamatoknak, ugyanakkor az Európai Parlament plenáris vitáin, a nyugati mértékadó sajtóorgánumok hasábjain, valamint egyes uniós jelentéstevők beszámolóiban fellelhető súlyos tárgyi tévedések mind arra engednek következtetni, hogy valóban jelen van egyfajta elfogultság a 2010-es országgyűlési választásokon kétharmados parlamenti többséget szerző jobbközép Fidesz-KDNP-kormányval szemben, mely egyes intézkedéseivel akaratlanul maga is ráerősít erre a negatív képre. A kormány hatalomgyakorlási felfogása, az ellenzék irányában gyakorolt gesztusok elégtelensége, a mélyreható közjogi reformok és az unortodoxnak nevezett gazdaságpolitika (indokoltabb volna gazdaságfilozófiáról beszélni) együttesen nehezen értelmezhető képletet rajzol mind az EU bürokratikus vezetése, mind az eltérő történeti tapasztalatokkal rendelkező, más társadalom-fejlődési pályát bejárt nyugati országok politikai elitje elé. A válságtól sújtott és identitásában megrendült Európa pedig nem képes helyiértéken kezelni a felmerülő potenciális konfliktusforrásokat. Eközben pedig az EU-hoz újonnan csatlakozott – egyes kérdésekben renitens attitűdöt tanúsító – államok a „több Európát” jelszavából egyelőre csupán több

ellenőrzést, szűkülő politikai, pénzügyi-gazdasági mozgásteret érzékelnek, miközben a gazdasági konvergencia és a társadalmi kohézió feltételeinek megteremtése egyre több akadályba ütközik.

Érdekes látni, hogy a főként a baloldali sajtó által pedzegetett, Európai Néppárton (a Fidesz e pártcsaládba tartozik) belüli törésvonalak miként húzódnak, s mennyire látványosan jelennek meg. Legutóbb Angela Merkel német kancellár egy rendezvényen Magyarország esetleges megregulázása kapcsán úgy fogalmazott, hogy „nem kell mindjárt a lovasságot küldeni”, amivel a Magyarország Közösségből való kizárását, illetve az EUSz. 7. cikke alapján megindítható, a tanácsi szavazati jog megvonását kilátásba helyező eljárás megindítását követelőket igyekezett mérsékletre inteni. Ez a példa két dologra mutat rá: egyrészt arra, hogy a néppárti politikusok bíznak a párbeszéd sikerességében és a nyomában kellő garanciák mellett érvényesítendő jogharmonizációban, vagyis a magyar kormányfő és a kormány egyes tagjainak ígéréteiben (tehát nem beszélhetünk a bizalom alapvető devalválódásáról), ugyanakkor az is tisztán kirajzolódik, hogy még a jobboldali pártcsaládon belül is érzékelhető egyfajta „bársonyos elszigetelődés”. Ha a magyar jogállamiság és a demokrácia állapotáról való összkép, valamint a szankcionálás szükségessége és módszere tekintetében nincs is összhang az európai baloldal és liberálisok, valamint a néppártiak relációjában, abban – úgy tűnik – megegyeznek a vélemények, hogy a magyar kormány letért a helyes útról, az általa alkalmazott jogi-intézményi változtatások pedig nem illeszkednek az európai „kánonba”.

E-mail: kovacs.janos@iranyuintezet.hu

Honlap: www.iranyuintezet.hu
Blog: www.iranyuintezet.blog.hu
www.facebook.com/iranyuintezet
Telefon: +36-1-700-0760
Fax: +36-1-700-0770